

СТАНОВЛЕННЯ І РОЗВИТОК ХУДОЖНЬОЇ ОСВІТИ В КАТЕРИНОСЛАВІ (ДНІПРОПЕТРОВСЬКУ) КІН. XVIII – СЕР. XIX СТ.

Світлична О. М.,

Дніпропетровський національний університет

Анотація. Висвітлено особливості становлення і розвитку художньої освіти Катеринослава (Дніпропетровська) в кін XVIII – сер. XIX ст.

Ключові слова. Історія, художня освіта, художня школа, педагоги, Катеринослав.

Annotation. Освещены особенности становления и развития художественного образования Екатеринослава (Днепропетровска) в кон XVIII – сер. XIX ст.

Ключевые слова. История, Екатеринослав, художественное образование, художественная школа, педагоги.

Annotation. The article deals with the peculiarities of foundation and development of the artistic education in Katerinoslav (Dnepropetrovsk) from the end of the XVIII till the middle of the XIX century.

Key words. History, artistic education, art school, teachers, Katerinoslav.

Постановка проблеми. Дана стаття присвячена вивченню процесу становлення і розвитку художньої освіти Катеринослава-Дніпропетровська з часу заснування міста в кінці XVIII до середини XIX ст.. Дослідження доповнить картину розвитку художньої освіти в кінці XVIII – середини XIX ст. в Україні.

Дослідження виконується згідно плану НДР Харківської державної академії дизайну і мистецтв.

Аналіз останніх досліджень і публікацій з питань становлення і розвитку художньої освіти Дніпропетровщини свідчить про те, що у вітчизняній науковій літературі ця проблема не знайшла належного висвітлення. Художня освіта Катеринослава згадується в контексті розвитку загальної освіти і мистецтва. Інформація міститься в дореволюційних історичних нарисах [1;2], альбомах [3], щорічних календарях [4], довідниках [5], святкових ювілейних збірках [6], в яких лише згадується про існування художньої школи та окремих педагогів. Художня освіта Катеринослава залишилась поза увагою провідних радянських дослідників Н. Молевої та Є. Белютіна, окрім поодиноких згадок у контексті розгляду питань про діяльність “Обществ попечительства о женском образовании”, створених у провінційних містах у кін. XIX ст. [7,149]. В деяких монографіях наводяться прізвища

катеринославських художників-педагогів (Ф. Репнін-Фомін, І. Гродницький, М. Королькевич та інш.) в кигах В. Рубан [8,189]. Початок досліджень художньої освіти в окремих регіонах України покладено українськими науковцями: в Києві – Ю. Турченко [9], в Харкові – Л. Соколюк [10]. Подібного ґрунтового дослідження становлення і розвитку художньої освіти Катеринослава немає.

Метою дослідження є розкриття історії розвитку художньої освіти Катеринослава з часів заснування міста (1776 р.) до середини ХІХ ст. на основі існуючих матеріалів та виявлених архівних документів, що дозволяють реконструювати історію розвитку художньої освіти, яка є важливою складовою частиною художнього життя міста.

Отримані результати. В кінці ХVІІІ ст. художню освіту передбачалось розвивати з моменту заснування міста. Перший етап художньої освіти започаткували в художніх класах Головного Народного училища з моменту його відкриття в 1793 р. Головне Народне училище було засноване, згідно з наказом Імператриці Катерини ІІ (від 4 вересня 1784 р.) [3,30], разом із Катеринославським Університетом (проіснував з 1790-1795 рр.) та Академією Мистецтв і Музики, яка, на жаль, так і не була відкрита, за словами сучасників через недостатнє матеріальне підкріплення. Протягом перших більш ніж 10 р., в цих художніх класах, викладали талановитий майстер акварелі В. Нерятин [8,346] та художники С. Белецький [6,11], М. Бухаров [11,158] – вихованці Петербурзької Академії мистецтв. У цьому навчальному закладі отримували освіту, перш за все, юнаки місцевого дворянства та інших заможних верств населення. Училище повинно було готувати абітурієнтів для Катеринославського Університету та Академії Мистецтв і Музики.

Подальший розвиток художньої освіти був пов'язаний з реорганізацією Головного Народного училища в Катеринославську чоловічу класичну гімназію в 1804 р. Черговий цікавий етап в історії розвитку художніх класів пов'язаний з ім'ям випускника Петербурзької Академії мистецтв, художника першого ступеня Ф. Репніна-Фоміна [7,189]. Він оновив склад викладачів рисунку.

Працюючи протягом 1804-1815 рр. художником-педагогом у Катеринославській класичній гімназії він збагатив методикау викладання

художніх дисциплін. Це стосується, перш за все, етапності рисування предметів, про що стверджують його сучасники [1,45]. Інформація, що дійшла до нас з історичних нарисів, свідчить, що Ф. Репнін-Фомін вніс зміни та значно збагатив методика викладання рисунку. Цей метод розвивав здібності в рисуванні спочатку геометричних моделей, рельєфів і орнаментів із гіпсів [1,258] та предметів будь-якої складності, а згодом вміння рисувати з натури, виключаючи обов'язкове копіювання оригіналів. Саме це наштовхує на думку, що попередні викладачі, можливо, викладали за академічною класичною схемою. Діяльність Ф. Репніна в училищі була багатогранною. Він не залишався тільки викладачем, а був активним громадським діячем. Йому, за словами сучасників, належить першість в організації виставок учнівських робіт, які ілюстрували рівень успішності навчання з рисунку. Кращі з цих робіт відправлялись для звіту про роботу викладачів та учнів в Петербурзьку Академію мистецтв [1,93].

Підсумовуючи донесену сучасниками інформацію і беручи до уваги дослідження Л. Соколок [10,54-57], можливо припустити, що саме в Катеринославській класичній гімназії була відпрацьована методика викладання професійних дисциплін, яку Ф. Репнін потім продовжував розвивати під час роботи в Харківському університеті, де він працював з 1815 року.

Після від'їзду Ф. Репніна, йому на зміну Академія мистецтв відрядила в Катеринослав своїх випускників художників М. Королькевича [8,190], який викладав образотворчі дисципліни – рисунок, живопис, каліграфію – з 1815 до 1840 р. та І. Гродницького [1,34], який працював у гімназії з 1840 до 1850 р.. Однак, відомостей про них дуже мало. Швидше за все, вони продовжували систему Репніна. Це припущення можливо тільки тому, що для бібліотеки Катеринославської класичної гімназії був придбаний в Петербурзі підручник [7,149] А. Сапожнікова [12] “Курс рисования,” який, за свідченнями сучасників, був головною книгою з рисування, креслення і каліграфії в цьому навчальному закладі [1,92]. Історія не донесла до нас прізвищ учнів які б продовжували своє навчання в Академії мистецтв після закінчення Катеринославської класичної чоловічої гімназії.

Навчання в Катеринославській класичній гімназії на ранніх етапах свого існування будувалось з розрахунком на його завершення в Академії мистецтв, але, беручи до уваги становий склад учнів, більшість з яких були дітьми дворян, яких не приваблювала професія художника, до середини сторіччя викладання художніх дисциплін звелось до загальноосвітнього рівня. Однак цей рівень залишався достатньо високим. Про це свідчить, по-перше, склад викладачів художніх дисциплін протягом всього існування гімназії. У др. пол. XIX ст. в цьому навчальному закладі викладали художники: П. Крестоносцев (1865-1870 рр.) [13], П. Окулов (1870-1876 рр.), А. Саксен (1876-1882 рр.), Н. Цимбалістов (1884-1902 рр.), С. Піскар'юв (1902-1904 рр.) [6,52]. По-друге, інформація, що дійшла до нас з історичних нарисів про ставлення викладачів та їх учнів до своїх обов'язків. Сучасники стверджують, що у вихідні дні проводились додаткові заняття з рисунку і живопису для учнів старших класів та для всіх, хто мав бажання отримати знання і навички з цих дисциплін, але в яких за програмою рисунок і живопис були відсутні [1,285]. В 1900 р. роботи учнів гімназії з рисунку були відправлені до Петербурга на конкурс, призначений Академією мистецтв [1,286]. Цілком можливо, що гімназія приймала участь у подібних конкурсах регулярно і раніше, але в Дніпропетровську таких свідчень не залишилось.

Висновки. Досліджуваний матеріал, представлений у статті, свідчить про те, що художня освіта в Катеринославі, започаткована в рисувальних класах Головного Народного училища, нагадувала зменшену копію Академії мистецтв і на ранніх етапах свого існування, зберегла тісні контакти з Петербургом. Але становий склад учнів Катеринославської класичної гімназії, більшість з яких були дітьми заможних верств населення, яких не приваблювала кар'єра художника і його громадське становище, не сприяв широкому розвитку і розповсюдженню художньої освіти в місті до другої половини XIX ст..

Література

1. Столетие Екатеринославской классической гимназии 1805-1905 гг. Краткий исторический очерк / Сост. Ф. Локоть. – Екатеринослав, 1908. – 386 с.
2. 100 летний юбилей Екатеринославской классической гимназии. – Екатеринослав, 1909. – 75 с.
3. Исторический очерк Екатеринославского реального училища за 25 лет его существования 1875-1900 гг. – Екатеринослав, 1901. – 144 с.

4. Календарь-ежегодник "Приднепровье" / Сост. А. Г. Авчинников. – Екатеринослав, 1910. – 388 с.
5. Десятилетие Екатеринославской Городской женской гимназии 1883-1884гг. – Екатеринослав, 1884. – 45 с.
6. Историческая записка о Екатеринославской гимназии 1793-1882 гг. – Екатеринослав, 1882. – 186 с.
7. Молева Н. М., Белютин Э. М. Русская художественная школа второй половины XIX – начала XX века. – М.: Искусство, 1967. – 564с., ил.
8. Рубан В. В. Український портретний живопис першої половини XIX ст. – К.: Наукова думка, 1984. – 360с., іл.
9. Турчанко Ю. Я. Київська рисувальна школа. – К.: АН УРСР, 1956. – 142 с.
10. Соколюк Л. Д. К истории художественной жизни Харькова. Эволюция Харьковской художественной школы во второй половине XVIII – начале XX века: Дис... канд. искусствоведения. – Харьков, 1986. – 186 с.
11. "Обучающиеся в Санктпетербургской Императорской Академии Художеств, живописцы Василий Нерятин и Михайло Бухаров по просьбе их определены мною (Г. Потемкиным – прим. автора) в Екатеринославский Университет, для употребления к научению сего художества воспитанников." – ордер № 24. – 15 января 1786 г. – ордер получен от А. Н. Поля // см. Первое столетие города Екатеринослава 1787-1887 (материалы для исторического очерка) / Сост. М. М. Владимиров. – Екатеринослав, 1887. – 275 с.
12. А. Н. Сапожников – художник-живописец, педагог, автор популярных и распространенных в нач. XIX в. методических руководств по художественным дисциплинам // см. Молева Н. М., Белютин Э. М. Русские художники-педагоги второй половины XIX – начала XX века. – М.: Искусство, 1967. – 564с., ил.
13. В 1873 г. художнику П. Крестоносцеву было присвоено звание академика // см. п. 2. – С.56.